

معرفی و نقد يك اثر «هاشمی، دوران مبارزه»

اخيراً شاهد انتشار مجموعه ای از اسناد و گوشه‌هایی از خاطرات آقای هاشمی رفسنجانی با عنوان «هاشمی، دوران مبارزه» بودیم، انتشار چنین مجموعه‌ای مشتمل بر اسناد و خاطرات جناب آقای هاشمی رفسنجانی به عنوان یکی از رهبران و پیشتازان نهضت امام خمینی و انقلاب اسلامی و حضور مستمر و مؤثر در عرصه تحولات گسترده تاریخ انقلاب و پس از پیروزی آن در مقاطع مختلف و حساسی مانند جنگ و بازسازی در رأس قوای مقننه و مجریه از خصایصی است که معرفی اثر و اشاره به برخی از نواقص و معایب کار را برای جامعه علمی و علاقه‌مندان به تاریخ معاصر انقلاب اسلامی ضروری می‌سازد. در زیر به معرفی و نقد این اثر در دو بخش خاطرات و اسناد می‌پردازیم و سپس خصوصیات محتوایی این اثر را برای کسانی که علاقه مند به شناخت محتوایی آن هستند بیان می‌کنیم.

- هاشمی، دوران مبارزه

- ۲ جلد

- مشتمل بر سه بخش، خاطرات، اسناد، گاه‌شمار (روزشمار) دارای مقدمه، تصاویر و ضمائم و نمایه و فهرست اعلام و اصطلاحات
اثر فوق‌الذکر مجموعاً مشتمل بر ۱۶۶۰ صفحه می‌باشد که از این مجموعه ۵۰ صفحه مقدمه، حدود ۱۰۰ صفحه یادداشت و تصاویر، حدود ۵۰ صفحه گاه‌شمار و ۶۰ صفحه نمایه و فهرست و ۱۱۰۰ صفحه دیگر را اسناد تشکیل می‌دهند.

مجموعه یادشده زیر نظر مهندس محسن هاشمی و بوسیله مرکز نشر معارف انقلاب اسلامی که به منظور تدوین و نشر معارف انقلاب اسلامی تأسیس شده است

منتشر شده. در این زمینه اداره کل اسناد دفتر ریاست جمهوری و نشر ذره همکاری های مؤثری داشته اند. بدون تردید ارائه این مجموعه اقدام مهم و ارزشمندی است در زمینه نشر اسناد و خاطرات و این عمل آقای هاشمی راه و روش خاطره نویسی و نشر اسناد و مدارك عصر انقلاب را برای رجال و دولتمردان و مبارزین این عصر همواره کرده است و اقدام به این عمل خود دعوتی است از مبارزین برای فراهم آوردن زمینه های اساسی و اصلی تدوین مستند تاریخ انقلاب اسلامی با توجه به اسناد و مدارك و خاطرات و روایت های انقلابی مبارزین و هشداری است بر ضرورت انجام این کار بدون هراس و اهمه از سختی راه.

خاطرات:

خاطره نویسی روزگاری است که در عرصه تاریخ و تاریخ نگاری و پژوهش های تاریخی و سیاسی و اجتماعی از منابع مهم و ارزشمند به شمار می رود. خاطره نویسی که اصطلاح غربی آن «Autobiography» است، نوعی از تاریخ نگاری است که فرد، تاریخ و حوادث و به طور کلی وقایع اتفاقیه را بر محور شخصیت خویش و از زاویه دید خویشان می نگارد، یعنی حوادثی را که در دور و برش رخ می نماید و به نحوی با آنها در ارتباط است و یا در آنها نقش آفرینی دارد بیان می کند. اتوبیوگرافی با توجه به نقش و اهمیت شخص، نقش آفرینی در حوادث و شیوه نگارش آن به انواع و دسته هایی تقسیم بندی می شود که در اینجا مجال پرداختن بدان نیست، مختصراً اشاره می شود که گاه شخص خاطرات سیاسی خود را می نویسد، گاه به شرح و بیان حوادث برجسته زندگی خویش می پردازد و مقطعی از زندگیش را که در ارتباط با یک حادثه و یا یک واقعه است همچنین مشاهدات خویش و یا روایت های شاهدان دیگر را بیان می نماید و یا گاه بر اساس درك خویش به تحلیل و تفسیر آنها نیز می پردازد.

از نظر گاه دیگر خاطره نویسی به سه دسته تقسیم می شود. ۱- برخی اقدام به ثبت و نگارش یادداشتهایی بصورت روزانه می نمایند. ۲- بعضی دیگر یادداشت ها و خاطرات خود را بعد از دورشدن از حادثه ای که در آن نقش داشته اند بدون دردست داشتن مدارك و اسناد و تنها با اتکاء به آنچه که در بایگانی خاطرشان ثبت است تنظیم می کنند. ۳- گروهی دیگر نیز با توجه به اسناد و مدارك و یادداشت های پراکنده ای که دارند در زمانهای بعدی به تدوین و تنظیم خاطرات خود دست می زنند.

پرداختن به توضیح و تبیین هریک از موارد فوق نیز از حوزه معرفی یک کتاب بیرون است لیکن در معرفی این اثر و جایگاه آن باید گفت که خاطرات آقای هاشمی از نوع سوم این تقسیم بندی به شمار می رود که با وجود مشغله فراوان اخیراً اقدام به نگارش و سپس نشر آن نموده است. این نوع خاطره نویسی معمولاً شیوه رایج در بین دولتمردان و انقلابیون و کسانی است که به دلیل مشغله بسیار و عدم فرصت های کافی برای نوشتن یادداشت های روزانه قادر نبوده اند در گذشته و در بستر حادثه آنچه را که بر آنها می گذشته بنگارند و بعدها به دلیل درک و دریافت اهمیت و ارزش آنها و با اتکاء به یادداشت های پراکنده، اسناد و مدارک و یادآوری آنچه که در خاطرشان مانده است دست به چنین کاری می زنند. ضعف این نوع خاطرات بیشتر به دلیل دور شدن از حادثه، فراموشی و تأثیر تحولات بعدی بر نقل خاطرات است. با سیری در کتب خاطرات و جریان خاطره نویسی یا اتوبیوگرافی بخوبی نمایان است که این روش دچار محدودیت ها و تنگناهایی بوده است که ناشی از محیط سیاسی و شخصیت فردی خاطره نویس است. محیط معمولاً باعث عدم افشای حقایق و مصلحت گرایی می شود. شخصیت فردی نیز گاه باعث ریا، خودبزرگ نمایی، دروغ گویی و غلو در مورد خویشتن می شود، در کل بسیاری از خاطرات خاطره نویسان مشحون از خطا و اشتباه می باشد اما به هر حال این وظیفه مورخ، پژوهشگر و محقق فعال است که با دیدی باز و نقادانه حقایق را دریابد خاطره ها در بدترین نوع خود نیز مفید فایده و محل رجوع است، اما آنچه که میزان خطا و انحراف و اشتباه را در خاطره نویسی کاهش می دهد و از بین می برد شخصیت خاطره نویس است. اوست که بای پروایی، عدم یکسو نگری، صداقت و صراحت گفتار و بدور از هرگونه ریا و خودنمایی و خودبزرگ بینی در سایه اخلاص و یکرنگی با روایتی صادقانه به تشریح آنچه که بر او و جامعه اش و اطرافیانش گذشته است می پردازد و فرآوردی سالم در فراروی محقق می گذارد. خصوصیتی ویژه که بودن تردید در شخصیت آقای هاشمی و خاطرات ایشان و در برگ برگ خاطرات و اسنادش موج می زند. صراحت در گفتار و عمل و دوری از خودبزرگ نمایی و اعتقاد و ایمان راسخ در راه هدف و صادق در روایت، ویژگیهایی است که مجموعه «هاشمی، دوران مبارزه» را بصورت منبعی موثق و قابل اعتماد، در آورده است لیکن چاشنی تحلیل و تفسیر و تأثیر گذشت زمان و موقعیت انتشار به خوبی بر آن تأثیر گذاشته است.

در جای جای این خاطرات تلخ و شیرین و روایت انقلاب از زبان وی و لابلاهی اسناد این صراحت و صداقت روایت و اخلاص و یک رنگی و مقاومت جهت مند و هدفدار با اعتقادی کامل و روحیه ای خستگی ناپذیر در طی طریق مشاهده می شود.

ویژگی دیگر خاطرات ایشان بر خلاف بسیاری از خاطره نویسان که خاطراتشان یک سلسله روایت های خشک و بی روح و گاه ملال آور و خسته کننده است و یا جز به امور جزئی زندگانی و حوادث جزئی نپرداخته و یا بر آنچه که می نویسد آگاهی و بینشی تحلیلی در چرایی حوادث ارائه نمی دهند، اثری است عمیق که علاوه بر روایت صادقانه داستان انقلاب و با توجه به ارتباط تنگاتنگی که با مرکزیت انقلاب و با محوریت رهبری دارد به تحلیل و چرایی حوادث می نشیند و این چاشنی دلپذیری است که خاطره نویس از حد و حدود نگارش جزئیات بیرون آمده و با توجه به جهت مندی حرکت و عملش جریانهای همآورد و وقایع اتفاقیه را به نقد می کشد چنانچه گاه مواضع گروههای معارض و اپوزیسیون را بطور کلی نسبت به رژیم پهلوی و نسبت به حرکتی که خود از محورهای اصلی آن به شمار می رود در رویدادها به تحلیل می کشاند، گاه با بینشی منطقی با استفاده از نتایج حوادث تاریخی (که زمان آنها گذشته) به قضاوت تاریخی می نشیند و با الهام از آنچه که گذشته و نتیجه اش معلوم شده است و زمان آن را عریان نموده است ثابت می کند که نسبت به سایر گروههای اپوزیسیون و نیز در متهم کردن آنچه که علیه آن مبارزه می کرده است راه اشتباه نرفته اند، علاوه بر خاطرات دوران مبارزه و همراهی با نهضت امام، بخش خاطرات اطلاعات ذی قیمتی را از راوی در زندگانی شخصی، پایگاه طبقاتی و خانوادگی و دوران تحصیل و طلبگی و اوضاع و احوال حاکم بر حوزه های تحصیلی طلاب در دوران زعامت آیت الله بروجردی و حرکت فدائیان اسلام و سایر حرکت های مسلحانه ارائه می دهد (ج ۱، صص ۱۰۵-۱۱۵) و صحنه های زیبایی از مشی مبارزه اسلامی و استفاده و بهره گیری سیاسی از ایام الله و اماکن مقدس و مساجد و حسینیه ها را بعنوان پایگاههای اصلی انقلاب و نقطه شروع حرکت ها به تصویر می کشد و این صحنه ها و تصاویر به خوبی با دقت و تأمل در اسناد پیوستی نمایان است.

۱. ج ۱، صص ۱۰۵-۱۱۵.

۲. ن. ک. مجموعه اسناد: اسناد جلسات هیأت ها و مساجد و حسینیه ها.

اسناد

مجموعه اسنادی که همراه خاطرات آقای هاشمی منتشر شده است جز در یک مورد که نامه دکتر محمد مصدق در مورد انتشار کتاب «سرگذشت فلسطین یا کارنامه سیاه استعمار» می باشد مجموعه ای است که پرونده آقای هاشمی رفسنجانی را در بایگانی سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) در زمان رژیم پهلوی تشکیل می داده است و مشتمل بر اسنادی است که کلیه فعالیت های آقای هاشمی را از آغاز نهضت امام خمینی تا آزادی از زندان پهلوی در ۱۳۵۷/۸/۴ در برمی گیرد.

این مجموعه اسناد و مدارک بوسیله مأمورین سازمان امنیتی رژیم (ساواک) در طی عملیات مختلف پلیس مخفی شکل گرفته است که در لابلای اسناد به گونه های مختلفی از کسب اطلاعات و خبر بوسیله مأمورین اداره کل سوم ساواک (که مبارزات روحانیون و گروه های مذهبی و مبارزین روحانی معمولاً از طریق یکی از ارکان آن اداره کل کنترل می گشته و تحت مراقبت بوده است)، جمع آوری شده است. اداره دیگر ساواک نیز مانند اداره شنود تلفنی، شعبه های تعقیب و مراقبت و کنترل برون مرزی و داخلی، بازرسان، جاسوسان، عناصر و منابع نفوذی در جلسات و هیأت ها و حسینیه ها و مساجد او را کنترل می کرده اند. مجموعه اسناد به خوبی گویای بهتری برای درک این مسأله است، در بازنویسی و پیاده کردن این مجموعه از سبک معمول پیاده کردن اسناد استفاده نشده است، اسناد به همان شکل و صورت ظاهری شبیه سازی شده اند و در پایان برخی صفحات که زمینه کافی وجود داشته است تصویر اصل سند نیز گراور شده است. حجم بسیار سندها گویا باعث این مسأله شده باشد.

اسناد براساس ترتیب و توالی منظم شده اند و به طور کلی خواننده مجموعه اسناد با خواندن این مجموعه روند حرکت و شتاب انقلابی و حساسیت های رژیم و دستگاه پلیسی او را درک می کند و سیر زندگی آقای هاشمی و اقدامات او را در دوره مبارزه درمی یابد، این مجموعه اسناد به خوبی نمایانگر فعالیت و مبارزات ایشان و مشی مبارزاتی ایشان و همفکرانش را به نمایش می گذارد. روشی که شاید از نظر بسیاری از گروه های اوپوزیسیون ناموفق می نمود. به طور کلی بخش وسیعی از این اسناد مربوط به استفاده بهره گیری از جلسات قرائت و تفسیر قرآن، مراسم عزاداری و حضور در مساجد و پایگاه های مذهبی و حسینیه ها و فعالیت های سیاسی در هیأت های عزاداری،

سخنرانی‌ها و منبر رفتن‌ها، وعظ و خطابه و گریه و زاری کردن و استفاده و بهره‌گیری سیاسی از ایام الله و اماکن مقدس است چنانکه خود آقای هاشمی در بخش خاطرات خود این چنین به تحلیل این موضوع می‌نشیند.

«... از جمع بندی این نکته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که دست آورد ارزشمند آن مبارزه کوتاه و پیروز [منظور مبارزه و مقابله امام در برابر لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی است] و روشن شدن این واقعیت بود که روحانیت شیعه در ایران واجد کارآیی یک حزب تمام عیار است که فاقد عیوب احزاب. روحانیت به صورت شبکه‌ای گسترده در سراسر کشور حضور فعال و طبیعی خود را نشان داد که پایگاه‌های آن همه مساجد، حسینیه‌ها، هیأت‌های مذهبی، امام زاده‌ها و مراکز مقدس مذهبی بود و زمانهای مناسب رمضان، محرم، صفر و اعیاد و وفیات که در آن مردم به طوری طبیعی جمع می‌شوند. روح حاکم بر این اجتماعات عاشورای حسین (ع) که به عنوان مترقی‌ترین اندیشه مبارزه با طاغوت در تاریخ است، تفکر و شعارهای حسینی چنان روشنگر است که حتی در مجامع و مراسم ارتجاعی که هیچ رنگ سیاسی نداشت بی‌فایده نبود، به هرحال سخنان امام حسین، پرخاش زینب به ابن زیاد و یزید و حرفهای امام سجاد و اصحاب امام حسین (ع) هرچند به صورت روضه خوانی سنتی، برای مردم الهام بخش بود و افکار را زنده نگه می‌داشت. ۱»

و در جایی دیگر در تأیید این مسئله و نیز تأیید آگاهی متقابل جامعه و روحانیت از همدیگر چنین می‌گوید:

«... منبرها و سیله‌ای بود برای عرضه اندیشه حوزه به جامعه و منبری‌ها در بازگشت از سفر تبلیغی منعکس کننده افکار و اخبار، حوزه قم نسبت به تازه‌ترین تحولات جامعه آگاهی می‌یافت و مدرسه فیضیه از این نظر نقش تمرکز یک حزب زنده و فعال را داشت چه در افزودن به واقع بینی و رشد طلاب و چه در تزریق و امکانات و تأمین نیازها».

محتوای اسناد مجموعه‌ای از آگاهی‌هاست که از جلسات، مباحث سخنرانی‌ها، عزاداری‌ها، روضه خوانی‌ها، موضع‌گیرهای جدی، بازجویی‌ها در دادگاه، بازخواست و توضیح از وضعیت خانوادگی، فکری، اجتماعی و سیاسی مجموعه آگاهی‌هایی از این اسناد بدست می‌آید در مورد شخصیت هاشمی ارزشمند است

بخصوص که اطلاعاتی افزون بر آنچه که در خاطرات آمده در اختیار خواننده قرار می دهد و در یک برآورد کلی نیز برداشت های کلی دیگری را که حاصل جمیع آن اطلاعات است ایجاد می کند که با دستیابی بدان برای محقق و پژوهشگر بسیار ارزنده است.

گرچه اخباری که بوسیله منابع نفوذی و خبری ساواک به اداره کل سوم از این طریق ارسال شده بدلیل کم فهمی ها و عدم برداشت صحیح گاه متناقض است و گاهی نیز اشتباهاتی در مورد معرفی اشخاص و افراد مرتکب شده اند. اما نکته هایی را که ارسال داشته اند بخوبی حساسیت های رژیم پهلوی را که نسبت به آنها واکنش نشان می داده مطرح می کند، حمله به استعمار و تاختن به استبداد و صهیونیست در قالب شعار، روشن کردن اذهان در تمام جلسات و سخنرانی ها نمونه بارزی از این آگاهیه است. ترویج شعار مرگ بر اسرائیل و مرگ بر امریکا که از اصول مبارزاتی امام در بُعد سیاست خارجی رژیم بوده است را بخوبی نشان می دهد، آنهم بوسیله یکی از شیفته ترین شاگردان مکتب امام که بی پروا و با وجود همه ممانعت ها و سخت گیریها و شکنجه ها و محدودیت ها در آخر هر روزه، سخنرانی با بیدار کردن اذهان عمومی نسبت به سیاست خارجی استثمار گرایانه امریکا و مبارزه با صهیونیست و دفاع از مسلمانان مظلوم جهان در میان مردمی که پای منبر او نمی نشینند و یا در جلسات هیأت ها و عزاداری ها و حتی سخنرانیهای علمی در میان دانشجویان به ترویج این اصل اساسی در نهضت امام می پردازند. شعاری که پیش از هر چیز رژیم از آن وحشت داشت و حتی دستور منع آن را صادر کرده بود زیرا امریکا و صهیونیست از حامیان اصلی او و از پایگاههای اصلی رژیم در بُعد سیاست خارجی بودند که امام با درک درست این حساسیت و با برانگیختن مردم به آن جهت مبارزاتی داده بود شعاری که بر آن تأکید داشت که شاگردانش در هر حال آنرا ترویج کنند.

جهت اختصار و معرفی کلی این اثر و نقش آفرینی آقای هاشمی در جریان حوادث انقلاب نهضت امام خمینی باید بیان داشت که این مجموعه بیانگر روایتی صادقانه و اسناد معتبری است و ابعاد مختلف مبارزاتی وی در زمینه های ذیل نشان می دهد:

۱- تلاش برای استفاده از فرصت ها در جهت هدایت و رهبری نیروهای داخلی و اتحاد آنها در دوران تبعید امام،

۲- رابط امام و مبارزین در کمک به سازماندهی نهضت در حسینیه ها و مسجدها و ارسال و انتقال پیام ها و انتشار اعلامیه ها و آگهی ها (ج ۱ ص ۲۲۶-۲۲۷) (ج ۲ صص ۱۱۸۸-۱۱۹۹)

۳- شرکت در مجالس وعظ و خطابه و ایراد سخنرانی در منابر و در ضمن آن گریز به مسائل و مشکلات روزمره جامعه و اوضاع سیاسی کشور در قالب گفتن روایت های تاریخی و مذهبی با تأکید و بهره گیری از مکتب سرخ تشیع و نهضت حسینی و با اتکاء به احادیث ائمه اطهار، گاه در جو خفقان رژیم پهلوی انتقاد شدید و کوبنده از عملکردهای رژیم (ن. ک: مجموعه اسناد و سخنرانیها در هیأت مذهبی در بخش اسناد)

۴- کمک به جمع آوری و جوه شرعی و سهم امام،

۵- نقش کلیدی وی و همفکرانش در محور قراردادن امام و رسمیت بخشیدن به مرجعیت ایشان بعد از فوت آیت الله بروجردی و آیت الله حکیم در مقابله با جناحی که منظور نظر حکومت بود. (ج ۱)

۵- سمپاتی و دلسوزی صادقانه نسبت به نهضت مقاومت فلسطین در علم و عمل و بهره برداری سیاسی نیز از آن به نفع نهضت و انقلاب و نیز کمک به مبارزین فلسطین و ارسال و جوه جمع آوری شده نیز از سهم امام از طرق مختلف برای مبارزین فلسطین بعنوان ی مسلمان معتقد به انقلاب جهانی مهدی و معتقد به وحدت اسلامی مسلمین (ج ۱ صص ۴۳۵-۴۵۶) و (ص ۱۷۱-۱۷۴)

۶- بهره گیری از گروههای معارض و اپوزیسیون داخلی در جهت اهداف نهضت امام خمینی بمنظور به سقوط کشاندن حکومت پهلوی،

۷- سخنرانیهای علمی در مدارس، دانشسراها و دانشگاهها و مراکز فرهنگی در بیدار کردن قشر جوان در حساسیت نسبت به سرنوشت خود و موضع گیری در مقابله با فساد حکومت ج ۲ صص ۲۰۰۸-۱۰۲۱)

۸- ایجاد ارتباط با گروههای اپوزیسیون خارج از کشور در جهت اهداف نهضت امام،

۹- مسافرت به کشورهای مختلف خارجی و ارتباط با مجامع دانشجویی خارج از کشور و گروههای مبارز کشورهای خارجی برای بهره گیری از شیوه های مبارزه مسلحانه در صورت نیاز میرم نهضت به درپیش گرفتن چنین راهی و نیز در جهت ایجاد

پایگاههای حمایتی خارج از کشور و رسانیدن صدای اعتراض انقلابیون به گوش جهانیان از جمله این سفرها، سفر به بلژیک، آلمان، انگلستان، ژاپن، پاکستان، عراق، سوریه، لبنان، فلسطین و امریکا و کانادا (ج ۱، صص ۲۷۱-۲۹۰)

۱۰- کوشش در جهت رفع اختلاف بین گروههای اپوزیسیون رژیم پهلوی در داخل و خارج برای همنوایی گروهها و رسیدن به هدف در جهت نهضت امام از جمله این موارد تلاش وی در جهت رفع اختلاف بین اعضای نهضت آزادی، بنی صدر و دکتر ابراهیم یزدی و قطب زاده (ج اول، ۲۸۳-۲۸۴)

۱۱- تلاش در جهت ایجاد پایگاه مالی برای پشتوانه نهضت امام و تشویق سیدابوالفضل تولیت در وقف اموال و املاک خود برای تأمین منبع مالی انقلابیون و تلاش برای تأسیس امور خیریه ای چون بنیاد و مدرسه رفاه و ایجاد صندوق قرض الحسنه و نیز کمک به انقلابیونی که به نحوی به دلیل مشکلات مبارزه دچار مشکلات مالی بودند. (ج ۱ صص ۲۸۴-۲۸۶)

۱۲- تألیف آثاری نظیر «امیرکبیر قهرمان مبارزه با استعمار» با انتخابی آگاهانه از یکی از حساس ترین و جالب ترین موضوعات تاریخ ایران در جهت مبارزه با استعمار و نیز ترجمه و انتشار کتاب «فلسطین، کارنامه سیاه استعمار» در مقابله با استعمار و صهیونیست. (ج ۱- صص ۲۲۴-۲۲۵) و (ج ۱- صص ۴۶۳- الی ۵۱۴)

۱۳- همکاری در تأسیس مکتب تشیع و انتشار مجله.

۱۴- نقش محوری در هدایت و کمک به نهضت امام به سوی پیروزی از ۱۲ بهمن تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ بعنوان یکی از اعضای برجسته و با تجربه شورای انقلاب و شرکت در حل اعتصاب کارکنان شرکت نفت بعنوان نماینده امام (ج ۱ و صص ۳۲۰-۳۳۸)

۱۵- تلاش جدی و فعال در دو صحنه مادی و معنوی برای خودکفایی خانواده و حتی کمک به دیگران و پرداختن به فعالیت های اقتصادی مانند خرید و فروش زمین و ساختمان سازی و معماری در کنار نقش فعال و برجسته در مبارزه سیاسی.

۱۶- هوشمندی و هوشیاری در بستر مبارزه و مقاومت هوشیارانه در مقابل محدودیت و شکنجه ها و زندانهای ساواک و منحرف کردن عناصر امنیتی و بی اهمیت جلوه دادن فعالیت های خموش در جریان محاکمات و بازجویی ها (ج ۲- صص ۱۱۷۵-۱۱۸۸)، (صص ۱۴۳۹-۴۷۳)، (صص ۱۴۸۴-

(۱۵۲۶)

۱۷- مقاومت و ایستادگی با ایمانی راسخ به هدف و آرمان خویش بدون هیچ عقب نشینی در برابر تحکم و فشار و تهدید و اذیت در فراق از خانواده و زندان. در کنار این موارد، مجموعه حاضر بیانگر و معرف چهره اکثر مردان آزاده ای است که از استوانه ای نهضت امام به شمار می رفته اند و به تعریف چهره های انقلابی می پردازد.

گرچه مجموعه اسناد و خاطرات هر دو بسیار ارزشمند هستند لیکن در سبک تدوین و شیوه نشر آن نواقصی موجود است، به خصوص این نقص در بخش تدوین اسناد بیشتر مشاهده می شود و از این جهت بر کلیت مجموعه تأثیرات نامطلوبی بجای گذاشته که ذیلاً بر شمرده می شود

۱- عدم تناسب میزان اسناد منتشر شده با خاطرات: اصولاً خاطرات و اسناد مقوله جدا از هم هستند، خاطرات معمولاً می تواند جداگانه منتشر شود و یاد در صورت لزوم مستند به اسنادی باشند که در ارتباط با نکات حساس و مقاطع مهم یا مبهم در خاطرات باشد تا هم خاطرات را جذاب کند و هم بر سندیت آن بیفزاید، بار کردن حجم زیادی از اسناد مشابه بر خاطرات، آن هم چندین برابر متن خاطرات، بسیار بی تناسب و بی مورد می باشد.

۲- اسناد ضمیمه می توانست جداگانه و با ارائه یک کار تحقیقی مفصل منتشر شود تا از حجم آن اسناد که تقریباً اطلاعات مشابه و یکسانی را ارائه می دهند کاسته گردد، بسیاری از اسناد بی محتوا، یا فقط تکرار یکسری اطلاعات مشابه است.

۳- در مبحث بازنویسی و پیاده کردن اسناد نیز اشتباه بزرگی صورت گرفته است، در بازنویسی اسناد بایستی شیوه برخورد با نسخه اصلی را رعایت کرد و از شبیه سازی نسخه اصل در بازنویسی به سختی پرهیز کرد، زیرا این روش یکی از خطرناکترین شیوه هایی است که کلیت نظام اسنادی و اعتبار سندیت را خدشه دار می کند که متأسفانه در بازنویسی اسناد بسیاری از مهرها و علائم و مهرهای بایگانی شبیه سازی شده است گرچه گراور و انعکاس اصل سند در حاشیه برخی اسنادی که مقدور بوده سندیت آنها را بیمه کرده است لیکن روش مستحسنی نیست و کل نظام اسنادی را در معرض سوء ظن و اتهام قرار می دهد. و از دیدگاه اهل فن و پژوهشگران و محققان نیز قابل قبول

نمی باشد.

۴- نکته دیگر این که در این مجموعه سعی شده ریز اطلاعات و مندرجات سند در بازنویسی اسناد و در متن بازسازی شده منعکس و منتشر شود در حالیکه منظور از تدوین اسناد و انتشار اسناد آگاهی دادن و ارائه اطلاعات نافع و تاریخی است نه رعایت و انعکاس شکل ظاهری سند و کل محتویات سند که در بسیاری از موارد مندرج در آن هیچ گونه اطلاعی منعکس نمی کند یا تکرار یک نوع اطلاعات است. ذکر اطلاعات آرشیوی و امور روزمره بایگان ها یا کار برگه های صدور فیش، مهرهای بایگانی، تاریخ ورود و خروج برگ ها از بایگانی، یادداشت های سرپرستان آرشیو و سایر موارد این چنینی بی مورد و بی معنی می باشد.

۵- مورد دیگر عدم اقدام به ترجمه برخی اسناد که به زبانهای خارجی بوده اند.
(صص ۱۳۴۵ - ۱۳۵۰)

۶- عدم رعایت ترتیب و توالی شماره اسناد که معلوم نیست به چه دلیلی این ترتیب و توالی رعایت نشده است و توضیحی نیز در این مورد در مقدمه ذکر نشده است. در صفحات ۱۵۳۶ و ۱۵۳۷، اسناد شماره ۹۳۸ و ۹۳۹ افتاده است همچنین در صفحات ۱۳۱۸ و ۱۳۱۷ - ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ در صفحات ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳ - ۱۵۳۶ و ۱۵۳۷ - نیز رعایت ترتیب و توالی اسناد به فراموشی سپرده شده است و برخی از اسناد از قلم افتاده است.

۷- مقدمه براساس رعایت اصول فنی بعنوان مقدمه اسناد و خاطرات نوشته نشده و نقل ثانویه خاطرات خاطره گو می باشد.

مجموعه نواقص فوق به علاوه قیمت گزاف و بیش از حد معمول آن باعث گردیده است که در بازار فروش نیز باعدم اقبال مواجه باشد. بدون تردید انتشار خاطرات آقای هاشمی بصورت جداگانه به همراه برخی اسناد مرتبط و تکمیلی می توانست مخاطبان بی شماری در جامعه داشته باشد از اینرو با همه جذابیتی که خاطرات آقای هاشمی می توانست دارا باشد دلیل نواقص موجود براحتی در دسترس عموم و علاقه مندان قرار نگرفته بخصوص که قیمت بیش از حد معمول آن به این مسأله دامن زده.